

СПІЛЬНА ФОТОГРАФІЯ

Діно Будзаті

На фотографії — учениці другої кляси Колежу Чезаріні, зібрані на подвір'ї. Стара випадково знайшла її на дні якоїсь там шухляди. І розглядаючи її, веселиться. На ній, samozрозуміло, стоїть також і вона, в першому ряді, з косами.

Її товаришки! Думала, що їх назавжди загубила, а ось тут вони усі — в її руках, розміщені на три ряди, на сходах; і втікати їм — ніяк.

"Ну, послухаймо! Ти там, нагорі, перша справа! Та, що стоїть на крислі! Ага, це ти, Адо! Так, ти! Скажи мені, чому всміхаєшся?"

"Не знаю, пані. Чому всміхаюся? Та ж кожна з нас тут усміхається... Кожен, хто стає до фотографії, конечно, всміхається."

"Як же ти про інших можеш знати? Ти їх не бачиш. Вони всі спиною до тебе повернулися. А може й ніяка з них не всміхається, лиш ти одна; що ж ти про це знаєш? Я радше побоююся, що ти — дурненька, Адо... Я переконана, що товаришка, яка поруч тебе стоїть, дасть мені розважливішу відповідь... Так! Ти, Розетто! Чи поясни мені, чому ти всміхаєшся?"

"Я?... Ох, позувати до фотографії — для мене така смішна річ... бере мене сміх, бо... бо всі ми стоїмо, позуємо... чепурненько одягнені... наче панночки... хто знає, яке враження буде з фотографії..."

"А ти, Робертіно, чом усміхаєшся? Чи теж для тебе це річ — така смішна?"

"Не знаю... але до фотографії завжди слід усміхатися, так кажуть... Може, щоб з фотографії вийшло краще враження... Люди оглядатимуть знімок, і подумують, що ми — щасливі й задоволені. Зрештою, якщо навіть бувають неприємності, то краще їх для себе тримати..."

"Неприємності, неприємності! Що це за грубе слово! А ти, Лучіетто, чи могла б ти відповісти мені: чому всміхаєшся?"

"Якщо вас справді цікавить, пані, то мене взяв сміх, коли я подумала про Паоліні вуха, тієї Паоли, що в третій клясі... Знаєте? Ми до них зовсім привикли, але хто його знає, як вийдуть на фотографії ті два абажури..."

"Виглядає, що до усмішки мало вам треба. А ти, красна Крістіно, чи скажеш мені, чому посміхаєшся?"

"Ох, пані, тут зараз Франка мені докучає..."

"Як то докучає тобі?"

"Ліктем штовхає мене, щоб я кривилася, підштовхує ліктем..."

"То ти! То ти штовхаєш мене... Пані, не вірте їй: то Крістіна почала кривитися до мене!"

"Буде! Годі! А ти там! Називаєшся Палометта, якщо не помиляюся? Так! Чи скажеш мені, чому всміхаєшся?"

"Пробачте, пані! Чому ви перескочили? Чому не запитуєте мене?"

"Тебе не запитую, бо не запитую. Я ж бо не примушена кожду з вас розпитувати. А до того мені здається, що ти, Люїзо, не так то вельми всміхаєшся..."

"Та певно, що також і я всміхаюся..."

"Добре! Але я тепер бажаю, щоб мені Палометта відповіла... Ну, чому ж ти всміхаєшся; Палометто?"

"Всміхаюся, бо сьогодні — свято, бо теж школі — кінець і починаються вакації, бо тепер теж гаряче й уже немає в мене відморожень; я так терплю від тих відморожень..."

"А ти, Софіє?"

"Я не усміхаюся, пані. У мене такі уста від природи, шкіра моїх губ така натягнена, що зуби видно... Мама каже мені, що це не має значення, що все таки я миленька... але всі мої товаришки звать мене... звать мене..."

"Ну, кажи! Як звать тебе?"

"Мене називають трупиком, черепом: ось як прозивають мене".

"А ти, Маддалено (графинка, якщо не помиляюся?), всміхаєшся чи не всміхаєшся?"

"Ах, пані, пригляньтесь до мене! Вам слід розсудити, чи всміхаюся..."

"Не бачу, тут плямочка якраз приховує твої уста..."

"Зітріть її, пані. І так побачите, чи я всміхаюся, чи ні."

"Та ж її неможливо стерти, вже тій плямочці найменше п'ятдесят років... вона майже вже така стара, як і я сама... бо я стара... Ну то що ж, дівчата... ви ще не впізнали мене?"

"Нова директорка?"

"Та де там директорка! Я — одна з вас, я — Люїза! Вже хіба я зовсім до неї не подібна? Ось вам! Я — Люїза, і всіх вас пам'ятаю... Всміхаєтесь? Га, всміхаєтесь?.. А чи знаєте, скільки з вас ще сьогодні живе?.. Чи котрусь це цікавить?.. Мовчите? Мабуть довідатися вам страшно?.. То я вам скажу: нас було тридцять вісім, а між живими залишилися лише чотири."

"Люїзо, послухай! Я тобі подарувала була шкіряну ручну торбинку, пам'ятаєш? Скажи, принаймні, мені, Люїзо. Скажи мені: чи я ще живу?"

"Безперечно, що пам'ятаю, любя Маддалено... Торбинка! Але пізніше, як тобі було вісімнадцять років, ти теж намагалася відбити для себе мого нареченого, правда?.. І якраз тому бажаю вдоволь-

нити тебе: так! Ти померла! Вже від певного часу — мертва й похована”.

”Від певного часу? Чому від певного часу?”

”Якщо хочеш знати, вже більше як сорок років минуло, відколи я була на твоєму похороні. А похорон був зовсім звичайнісінький, присягаюся... Дифтерит!”

”Пані, пані, буде! Залишіть нас, сьогодні — свято... Чому ж ви прийшли розказувати нам оці лихі речі?”

”Ого, яка зухвалість в тебе, Грацієлло! Боїшся? Проте ж ти всіх підстерігала й учительці доносила. Так приємно було тобі приглядатися, як нас карали... Тому й послухай, ти якраз...”

”Ні, ні, замовчіть, пані! Я нічого не хочу знати. Я затулю собі вуха!”

”А як затулиш? Не можеш! Ти — зфотографована з опущеними руками, не можеш піднести рук до вух...”

”Ні, ні, пані Люїзо, благаю вас, замовчіть!”

”А навпаки, от тобі — так навчишся шпигувати!: ти померла на двадцять шостому році життя. Служницею якоїсь там родини Меллоні... слухаєш мене?.. Ти була коханкою одного з хлопців... Померла в шпиталі від тифу, майже як собака, розумієш? Дали всміхаєшся?”

”Ходімо геть звідсіля, забираймося! Аби ця відьма перестала... Швидко, бігом до кімнати, позамикаймося!”

”Втікати? Та ви ж не в силі поворухнутися й на міліметр! Ви — зфотографовані. Як статуйки, прибиті одна біля одної — в рядочку... А тепер я сповіщу вам — одній за другою — про ваші вчинки, що досі ще вам невідомі, про ваші мерзенні справи, про майбутні ваші нещастя, розкажу вам, від чого ви померли... Ах! трохи повеселюся! Скажіть, дівчата, чи пам’ятаєте оту червону одежинку, що так личила мені? Не пригадуєте тієї прогулянки до Чертози? Що ж залишилося з тих нестримних сміхів? А, було, сміялися ми, правда? Вистачала дурничка... Самотня, в холоді на цьому проклятому горіші, без найменшого створіння, що піклувалося б про мене, в нудоті, бідна, беззуба, з виду така огидна: от вам яка Люїза!.. І спати не хочеться мені, і ніч така довга, і ніхто до мене не зайде... Ох, дайте мені потішити себе, розповідаючи вам, як кожна з вас померла!”

(Шановний пане, прикро нам...)

КІНЕЦЬ СВІТУ

Одного ранку, десь коло десятої, на небі з’явився над містом кулак. Згодом повільно відкрився, широко, до пазуристої руки, і так

застиг, неначе величезний балдахин нещастя. Виглядав він наче з каменя, але це не був камінь; виглядав він наче з плоті, але тілом не був; виглядав навіть наче з хмари зроблений, але хмарою не був. То був Бог. І кінець світу. Незначний шепіт, що спочатку зріс у верещання, а згодом у виття, побіг по дільницях, щоб урешті злитися в один голос, щільний і жакливий, що стрімко підносився наче з сурми.

Люїза і П'єстро тоді були на невеликому майданчику, що на таку ранню годину був ще теплуватий, ввесь обгороджений казковими будинками і почасти городами. А на небі, на неосяжній височині, рука звисала. Вікна відкривалися навстіж посеред зойків покликів і жаху; а початкове виття мало-помалу вщухало. Розхристані молоді жінки з порога приглядалися до апокаліпсису. Люди виходили з хат, за більшого бігом, відчуваючи конче потребу чомусь рухатися, шонебудь робити, зовсім розгублені. Люїза нестримно заридала. "Знала я", — схлипуючи, белькотала, — "Знала, що воно так закінчиться... ніколи до церкви, ніколи жадної найменшої молитви... байдуже було мені, зовсім байдуже, а тепер... Я відчувала, що воно так закінчиться..." Що ж міг П'єстро їй сказати на розраду? Сам він розридався, як мала дитина. І більшість людей також були в сльозах, особливо жінки. Лише два монахи, жвавенькі старики, проходили веселі, як солов'ї: "Кінець тепер всім хитрунам!", — радісно вигукували, простуючи широким кроком і звертаючися до найпомітніших прохожих. "Еге! Вже вам хитрувати годі! Тепер, ми хитруни!" (і глузували), — "Нас завжди висміювали, до недоумкуватих зараховували; а тепер побачимо: хто справді був хитруном!". Веселі, наче школярки, крокували крізь юрбу, що зростала та дивилася на них злісними очима, не відважуючися реагувати. Вже від кількох хвилин вони зникли за провулком, як майже інстинктивно якийсь мужчина кинувся їх догнати, неначе б не використавши цінної нагоди. "Боже мій!", — гукав він, б'ючи себе в чоло, — "Ну, подумайте тільки! Та ж вони могли нас висповідати!". "До біса!", — докинув інший, — "Які з нас дурні! От нам під носом з'явилися, а нікому й на думку їх задержати!". Та хто ж тепер жвавих братчиків ще був у силі догнати?

Тим часом жінки й навіть зухвалі чолов'яги поверталися з церков, прокиляючи, пригнічені та розчаровані. Найзначніші сповідники позникали, — казали, що їх, мабуть, привласнили собі найвище начальство та потужні промисловці. Яке дивне диво! Чудесно якимось гроші далі зберігали певний престиж, хоч і тепер був кінець світу! Хто його знав: залишилося ще кілька хвилин, кілька годин, а може й кілька днів? А коли мова про наявних ще сповідників, то по церквах зродився такий жакливий натовп, що годі було уявити. Ішли чутки про поважні нещасливі випадки, спричинені якраз над-

мірним заметушенням; про шахраїв, які, переодягнені в священників, сповідали людей, навіть по домах, вимагаючи за те неймовірно великі гроші. Натомість молоді пари поспішно віддалялися, вже зовсім без найменшої дрібки стриманості, і розглядалися по лужках городів, щоб востаннє покохатися. Тим часом колір руки став зовсім землистий, хоч сяяло сонце: таким чином долоня виглядала ще страхітливою. Почала навколо поширюватися чутка, мовляв, катастрофа от-от неминуча; декотрі твердили, що до полудня вже не дочекатися нікому.

Тим часом у невеликій галерії одного з будинків, яка стояла трохи вище від рівня вулиці (до неї можна було дістатися паркою сходів, що розкривалися віялом), хтось запримітив молодого священника. Уткнувши голову між плечі, він ступав квапливо, неначе страшно було йому втікати. Чудною здавалася в таку годину присутність священника у цьому розкішному домі, переповненому куртизанками. "Священик! Священик!", — почувся звідкись крик. І поки він встиг утікти, юрба блискавично обступила його. "Висповідай нас, висповідай нас!" — гукали до нього. Він зблід, а люди потягли його до якоїсь невеличкої й граціозної альтанки, що з галерії виступала, мов покрита проповідальниця; здавалося, немов якраз навмисно для того побудована. Відразу довкола неї мужчини й жінки злилися десятками в безладне гроно; вдираючися знизу, вилазили нагору декоративними виступами, хапаючися за колонки й за край поруччя; зрештою, це не було аж так високо.

Священик почав слухати сповіді. Швидко вислухував пригнічені зізнання незнайомих (яких тепер вже зовсім не турбувало те, що інші все чули). Не доказали ще вони, як вже він правницею креслив короткий знак хреста, відпускав гріхи і безпосередньо переходив до наступного грішника. А було їх стільки! Розгублений, священник дивився навколо себе, міряючи приплив гріхів, що все зростає, яких слід було йому ще відпустити. З великим зусиллям Люїза і П'єтро також добилися до нього; вдалося їм до сповіді приступити. "До церкви ніколи не ходжу, брешу...", — нестримно кричала молодичка, в шаленстві самопониження, побоюючися, що вчасно не впорається... "І до того додайте гріхи, які хочете... додайте навіть усі, які існують... Я тут не з переляку, повірте, а тільки з бажання стати близько Бога, присягаюся, я... — переконана у своїй щирості." "Відпускаються твої гріхи...", — промимрив священник і повернувся до П'єтро.

Але якась несказанна тривога почала зростати серед людей. Хтось запитав: "Скільки ще часу залишилося до страшного суду?" Інший, добре поінформований, глянув на годинник. "Десять хвилин", — компетентно відповів. Це почув також священник, і відразу кинувся тікати. Юрба ж, ненажерлива, придержала його. Тепер він

виглядав, мов лихоманкою розпалений; було ясно, що хвиля спо-відей до нього допливала вже хіба лиш, як невиразний шепіт, позбавлений всякого глузду; він робив знаки хреста, один за одним, повторював "відпускаються твої гріхи...", так собі, зовсім механічно.

"Вісім хвилин!", — повідомив якийсь чоловічий голос з натовпу. Священик дослівно дрижав, бив ногами в мармур, мов дитина в кризі капризу. "А я? А я?", — почав благати, розпачливо. Ті прокляті всі позбавляли його можливості спасти власну душу! До біса всі вони! Та як же тут йому звільнитися? Як потурбуватися про себе? Мало бракувало, щоб він заридав. "А я? А я?", — запитував незліченну юрбу прохачів, пожадливих до раю. Але ніхто на нього не звертав уваги.

(Переляк у театрі Скаля)

СЕМЕРО ВІСНИКІВ

Відколи я пустився у розвідку батькового царства, з кожним днем віддаляюся від міста, і вістки, що доходять до мене, шоразу рідкісніші.

Перейшов я шойно тридцятку, коли вирушив у подорож. Минуло вже більш, як вісім років — точнісінько вісім років, п'ять місяців і п'ятнадцять днів — неугавного маршу. Виїжджаючи, я гадав, що за кілька тижнів дійшов би без труднощів до границі царства. Навпаки, шораз нові племена зустрічав, шоразу нові міста і скрізь людей, які говорили моєю мовою і звали себе моїми підданцями.

Подеколи й здається мені, що бусоля географа зовсім збожево-ліла; наче б ми переконані, що прямуємо на південь, а насправді лише кружляємо навколо себе, не віддаляючися від столиці. Це могло б пояснити, чому ми не дійшли ще до границі царства.

Але найчастіше мучить мене сумнів, думка, що цієї границі немає, що царство розлягається безмежне; що, скільки я б не ішов вперед, до кінця ніколи не дійду.

У подорож я пустився після тридцятки (запізно, може). Друзі, самі й рідні, висміювали мій проєкт, називаючи його марнуванням найкращих у житті років. По правді, й мало хто з моїх вірних пого-дився вибратися в дорогу зі мною.

Всупереч моїй бездумності — якої тепер вже не знаю — я потурбувався, щоб під час подорожі задержати зв'язок з ріднею; і з вершників ескорту вибрав собі сімох найкращих вісників.

Я гадав, наївний, що семеро вісників, мабуть, — надмір люду. З часом я усвідомив собі, що це число — смішно незначне; хоч і жаден з них ніколи не захворів, жаден не попав у розбійницькі

пастки, жаден не загнав коня до смерти. Кожен з них служив мені з такою впертістю й відданістю, що тяжко буде мені їх колись винагородити.

Щоб легше відрізнати їх, я кожному надав нове ім'я за алфавітним порядком: Анатоль, Борис, Володимир, Гаврило, Георг, Данило, Еммануїл.

Не звикнувши віддалятися від дому, я вислав туди першого, Анатоля, увечорі другого дня подорожування, коли ми вже пройшли вісімдесятку льє. Наступного вечора, щоб забезпечити собі безпереривність комунікацій, послав другого, а згодом третього, пізніше четвертого, без перерви. Аж до восьмого вечора, коли виїхав Еммануїл: перший з них ще не повернувся до табору.

Догнав він нас аж після десятих днів, коли розкладали табір на ніч у пустій долині. Від Анатоля я довідався, що його швидкість виявилася меншою, ніж передбачено. Я думав: він пробіг би, подорожуючи самотнім на одному з найкращих жеребцєві, за цей сам час від нас подвійну віддаль; навпаки, він спромігся лише проїхати одну відстань з половиною. Коли за один день ми проходили сорок льє, він долав шістдесятку, не більше.

Борис, який до міста виїхав третього вечора подорожування, догнав нас аж п'ятнадцятого; Володимир виїхав був четвертого, а повернувся аж двадцятого. Швиденько я спостеріг, що вистачало помножити на п'ять число пройдених днин маршу, щоб угадати день повернення кожного вісника.

Чим більше ми віддалялися від столиці, тим довший ставав шлях моїх посланців. Після п'ятидесятих днів маршруту проміжок часу між приїздом одного вісника й наступного почав помітно зростати. Коли спочатку до табору повертався вершник шоп'ять днів, тепер треба було чекати на нього двадцять п'ять. Таким чином голос мого міста щоразу слабшав; минали цілі тижні, під час яких я не одержував жадної вістки.

Після шістьох місяців — ми вже перейшли за гори Фазані — інтервал між приїздом вісників значно виріс до добрих чотирьох місяців. Приносили тепер мені лише далекі вістки; конверти доходили до мене пом'яті, подеколи поплямлені вогкістю ночей, переспаних по луках тим, хто їх мені приносив.

Простували ми далі. Даремно я намагався переконати себе, що хмари, які перебігали над головою, були ті самі, що в моєму дитинстві; що небо далекого міста нічим не відрізнялося від блакитної бані, що нависала над нами; що повітря було те саме; однаковий подих вітру, тотожні голоси птахів. Хмари, небо, повітря, вітри, птахи з'являлися мені насправді, наче зовсім нові, зовсім відмінні речі; і я себе чомусь чужинцем почував.

Вперед, вперед! Волоцюги, які ми зустрічали на рівнинах,

казали мені, що границі — недалекі. Я закликав своїх людей, щоб не зупинялися; гасив збентежені слова, що родилися на їхніх устах. Минули вже чотири роки. Яка втома! Столиця, мій дім, батько стали такі чудно далекі, що в них я вже майже й не вірив. Сьогодні, між двома поверненнями вісників минало добрих двадцять місяців мовчання й самоти. Приносили мені дивні листи, пожовклі від часу; в них я знаходив забуті імена, незвичні мовні звороти, почуття, яких ніяк я не міг збагнути. Над ранком, після однісінької ночі відпочинку, тим часом, коли ми рушали в дорогу, посланець пускався в протилежний напрям, щоб до містта понести мої листи, приготовані від довшого часу.

Вже минуло вісім з половиною років. Сьогодні, я самотній вечеряв під шатром, коли ввійшов Гаврило, який ще був у силі всміхатися, хоч спотворений утомою. Вже сім років минуло, відколи я його не бачив. За цей довжелезний час він лише гнав і гнав почерез луги, ліси та пустині, міняючи коня, хто знає скільки разів, щоб принести мені цю в'язку листів, що їх прочитати ще досі в мене не знайшлася охота. Відійшов він уже спати, і завтра над світанком відїде знову.

Востаннє відїде. На книжечці я вирахував, що Гаврила знов побачу (якщо все гаразд піде, якщо обоє подорожуватимем, як досі) аж за тридцять чотири роки. Мені буде тоді шістдесят два роки. Та вже відчувається втома; і смерть, мабуть, мене раніше скохить. Отак я вже ніколи й не побачу його.

За тридцять чотири роки (раніше навіть, значно раніше) Гаврило несподівано помітить огні мого табору й запитуватиме себе, чому я за цей час пройшов лише такий короткий шлях. Як і сьогодні ввечері, добросердний вісник увійде до мого шатра з листами, пожовклими від років, наповненими безглуздими новинами про давно призабутий час; і зупиниться на порозі, побачивши мене, нерухомого, розпростертого на злиденному ложі, з двома солдатами з боків, із смолоскипами, мертвого.

Та все таки їдь, Гавриле, і не кажи мені, що я жорстокий! Понеси мій останній привіт до міста, де я народився. Ти — останній живий зв'язок із світом, що колись був також моїм. Найсвіжіші послання дали мені знати, що змінилося чимало речей, що батько мій помер, що корона перейшла до старшого брата, що всі вважають мене мертвим, що побудували високі палати з каменя на тому місці, де раніше були дуби, під які я самотній ішов забавлятися. Одначе, це все ж надалі моя стародавня батьківщина.

Ти — останній зв'язок із ними, Гавриле. П'ятий вісник, Георг, який дожене мене, як Бог дасть, за рік і вісім місяців, вже не відїде, бо не вистачило б йому вже часу, щоб назад повернутися. Після тебе настане тиша, Гавриле! Хібащо, нарешті, я знайду ту гра-

ницю, так очікувану. Але чим більше я вперед прямую, тим більше переконуюся, що ця границя не існує.

Підозріваю, що цієї границі немає, бодай у тому розумінні, в якому ми звикли мислити. Немає перегородних високих мурів, ані розмежових долин, ані гір, що забороняють всякий прохід. Напевно й перейду границю, зовсім непомітно, і далі ігнорантом простуватиму вперед.

Тому й бажаю, щоб Георг і наступні посланці, як тільки знову доженуть мене, вже більше не вибиралися в дорогу до столиці, а, навпаки, мене випереджали на шляху, щоб передчасно я пізнав, що мене чекає.

Від певного часу, увечорі, охоплює мене незвична тривога — вже не жаль за покинені радості, як траплялося на початку подорожі; а радше — нетерпіння пізнати невідомі землі, до яких простую.

Чимраз частіше зауважую, і досі не звіряв я того нікому, як з дня на день — у міру того, як простую до неймовірної мети — на небі блищить незвичайне сяйво, якого досі я ніколи ще не бачив, навіть у снах; і як рослини, гори, ріки, крізь які ми переходимо, виглядають, наче з іншої суті створені, і повітря, наче насичене призивками чогось невимовного.

Завтра, над ранком, нова надія потягне мене ще далі вперед, у напрямі до тих гір, що їх тепер тіні ночі закривають. І знову вирушу в дорогу, а тим часом Гаврило зникне за обрієм, у протилежному напрямі, щоб понести ло далеченного міста моє непотрібне послання.

(Семеро вісників)

ДІВЧИНА, ЯКА ПАДАЄ

На вершку хмарочоса дев'ятнадцятилітня Марта нахилилася; і коли побачила місто, що сяяло знизу, закрутилася в неї голова.

Хмарочос був срібний, незмірний і шасливий серед цього прекрасного непорочного вечора, а вітер розтягав легесенькі волокна хмар, тут і там, на тлі абсолютно неймовірної синяви. Була це якраз година, коли надхнення полонить міста, і коли кожного, хто не осліпнув, воно приголомшує. З тієї повітряної вершини дівчина бачила, як вулиці й маси будинків корчилися у довгих спазмах присмерку, і там, де кінчалася білість хатин, починалася блакитність моря, що згори виглядало похиле. А тому, що насувався зі сходу вуаль ночі, місто стало поволі ніжною безоднею, що, кишіючи світлами, тремтіла. В ній були потужні чоловіки і жінки — ще потужніші хутра та скрипки, оніксом оздоблені автомобілі, фосфоресцентні

вивіски нічних клубів, алеї погаслих палат, фонтани, діаманти, античні мовчазні городи, гулянки, бажання, кохання і, понад тим всім — оте приголомшливе зачарування вечора, що навівало сні величі й слави.

Побачивши всі ці речі, Марта нестримно нахилилася над балюстрадаю й пустилася в порожню. Здавалося їй, наче в повітрі ширяє; але вона падала. Беручи до уваги надзвичайну височину хмарочоса, вулиці й майдани там унизу, на дні, здавалися незвичайно далекими; і хто знає, скільки часу треба буде, щоб туди добратися. А дівчина падала.

В цій годині тераси та балкони останніх поверхів були переповнені елегантними й багатими людьми, які попивали коктейлі та вели нісенітні розмови. Музика випливала безладними й невиразними хвилями. Марта пролетіла попри них; а декотрі, нахилившись, приглядалися до неї.

Такі лети — здебільшого якраз дівчат — не були рідкісною подією в хмарочосі; це була для мешканців цікава розвага. Тому то за ті квартири платили дуже високі гроші.

Сонце, що цілком ще не зайшло було, намагалося з усіх сил осяяти Мартину сукню. Була це скромна собі одежинка, весняна, готовою куплена, за дешеві гроші. Але ліричне сяйво заходу сонця її покращало, надаючи їй майже шикарного вигляду.

З балконів мільярдерів простягалися до неї галантні руки, підносили квіти та келішки. "Панночко, маленьку чарочку?... Ніжний метелику, чому з нами не затримаєшся на хвилинку?" Вона сміялася, перепурхуючи, щаслива (а тим часом падала):

"Ні, дякую, друзі. Не можу. Я поспішаю дійти."

"Куди ж?", — питали її.

"Ах, не розпитуйте мене", — відповідала Марта й руками помахувала на знак дружнього прощання.

Якийсь молодик, високий, чорнявий, зовсім витончений, простягнув руки, щоб схопити її. Вона йому подобалася. Однак Марта швиденько відхилилася: "Як так можна, пане?", і встигла ще маленький шиголь йому в ніс дати.

Отож люди з розкішних верств цікавилися нею, і це вповні її задовольняло. Вона почувала себе привабливою, модною. В уквітчаних терасах, серед метушливої біганини вдягнених у біле лакеїв і поривів екзотичних співів, заговорили кілька хвилин, а може й менше, про ту молодицю, яка проходила (згори униз, вертикальним шляхом). Декотрі вважали її красивою, інші ж — отак собі, звичайно, але всім вона здалася цікавою.

"Перед вами — ціле життя", — казали їй, — "чому ж так поспішаєте? У вас ще чимало часу, щоб бігти й задихуватися. Зупиніться на хвилинку з нами; це насправді лише скромненьке дружнє прий-

няття, але, ми не сумніваємося: вам приємно буде". Вона почала відповідати, як тут уже прискорення сили тяжіння понесло її на спідній поверх; на два, три, чотири поверхи нижче. Як весело провалюватися, коли років — ледве дев'ятнадцятка!

Правда, віддаль, що простягалася до дна, це значить до рівня вулиць, була незмірна; менша, ніж пару хвилин тому, безсумнівно; але в усякому разі ще значна.

Тим часом сонце стало поволі зникати, перетворившись в червонуватий мерехтливий гриб, і занурилося в морі. Тому то не було вже його животворних променів, що осяювали одежинку дівчини та від яких вона ставала привабливою кометою.

Тепер серед квартир Марта бачила вже не лише товариства безтурботних людей; іноді були там теж контори, де службовки сиділи в чорних або синіх фартухах за невеликими столиками, в довгих рядах. Декотрі були такі молоденькі, як і вона сама, подеколи навіть молодші від неї, і вже так перетомлені працею дня! Час від часу вони підводили очі від зайнять і друкарських машинок. Також вони побачили Марту, і дехто до вікна побіг: "Куди йдеш? Чому так поспішаєш? Хто ти?", — гукали до неї, а в голосах чулося щось таке подібне до заздроси.

"Там унизу на мене чекають", — відповідала вона. "Задержатися не можу. Пробачте мені". Їй далі сміялася, коливаючися над безоднею. Але вже це не були ті нестримні сміхи, що раніше. Нишком, непомітно, вже цілком засмеркло, і Марта стала відчувати холод. Тим часом вона глянула вниз: біля входу до будинку вона побачила яскраве сяйво світел. Там зупинялися чорні автомобілі (через віддаль виглядали не більші від мурашок), вилітали з них мужчини з жінками й поспішно заходили. І в тому мурашникові вона помічала, здається, блискотіння брилянтів. Над входом майоріли прапори.

Там, очевидно, святкували велике торжество, якраз про яке вона, Марта, снила, відколи була дитиною. Яке б нещастя — пропустити його! Он там унизу ждала на неї okazія, приреченість, романс, справді врочисте відкриття життя. Чи вчасно ще туди дійде?

З досадою запримітила, що тридцять метрів вище падала інша дівчина. Була вона красивішою від неї, у вечірньому вбранні доволі елегантного вигляду. Хто його знає як? Молодиця падала далеко швидше від неї, і таким чином за кілька хвилин випередила її й зникла внизу, не зважаючи на Мартині поклики. До гулянки вона, без сумніву, дійде швидше від неї! А, може, це все — лише обміркований плян, щоб витиснути її?

Згодом вона зауважила, що падали не лише вони дві. Попри всі боки хмарочоса линули вниз різноманітні інші молодесенькі жінки з обличчями, схвильованими від лету, і весело вимахували

руками, мовляв: ось ми, ми — тут, це — наша година, вітайте нас, чи ж світ — не наш?

Виходило, це було змагання. А на ній була така нікчемна одешинка, тоді як інші дівчата чванилися моделями найвизначніших кравців, а декотрі навіть загортали голі плечі в широкі шарфи з соболевого хутра. Марта, яка розпочала була політ такою довірливою до себе, стала тепер відчувати в собі зростання якогось тремтіння; може, це був лишень холод; а може й страх, тривога від думки: чи не помилилася вона — безвихідно?

Вже лягла, здавалося, глибока темрява. Вікна гаснули одне за одним, відгомони музики розріджувалися; бюра цілком спорожніли; жаден парубок вже не нахилився з вікна з простягненими руками. Котра година була? Там унизу, вхід до будинку, який тим часом так значно виріс, що можна було розрізнити кожний найменший архітектурний деталь, був ще освітлений, але метушня автомобілів вже зовсім ушухла. Навпаки, час від часу невеликими гуртками люди виходили з воріт і віддалялися втомленим кроком. А, згодом, погасли навіть вхідні лампи.

В Марти защеміло серце. Ой, леле, на свято вчасно вже не зайде. Кинула оком вгору, і побачила верхів'я хмарочоса, наче жорстокою могутністю оповите. Настала вже майже повна п'ятьма. Ще де-не-де світилися окремі рідкісні вікна на останніх поверхах. А над вершком звільна розливалось тьмяне сяйво світанку.

У маленькій їдальні, на двадцять восьмому поверсі, мужчина під сорок попивав ранішню каву, читаючи газету, а жінка порядкувала. Годинник на буфеті мав дев'яту годину за чверть. Раптом перед вікном мигнула тїнь.

"Альберто!", — гукнула жінка, — "Ти бачив? Перейшла жінка".

"А як виглядала?", — сказав він, не зводячи очей з газети.

"Старуха." — відповіла жінка. Зовсім старезна така. Виглядала, наче перелякана".

"Як звично.", — пробуркотів. "Попри ці наші низькі поверхи перелітають хїба лише старухи. На молодих дівчат поглядати можна тільки з п'ятсотого поверху вгору. Недарма ці квартири — такі дорогі".

Так! Але принаймні тут", — зауважила жінка, — "чути, як вони об землю розчавлюються".

"Та цим разом навіть і того не почуємо", — сказав він, прислухавшися кілька хвилин. І, кивнувши головою, сьорбнув ковток кави.

(Крамниця містерії)

МАЛА ПРОГРЕСІЯ

Добридень, панночко, прошу, заходьте, будь-ласка, сідайте,

мені, справді, присмно з вами познайомитися, з якої ж то щасливої нагоди ви до мене загостили? Кажіть, кажіть, без компліментів. Так, певно, тут справа нелегка, але зроблю все, що в моїх силах. Немає за що, уявіть собі, сюди, прошу, сходи там подалі, направо, до побачення. Ви вже повернулися? Та ні, ніякого тут турбування, навпаки, чи принесли ви проспект? Так, так, огляньмо, зараз, ну, й бачите? Коротше кажучи, праця зовсім не погана, але тут може треба б трохи, як то сказати, більшої стислості, але чи знаєте, що ваша зачіска вам дуже личить? Отже, до завтра. Торбинка? Мені здається, ви залишили її на дивані. Що? Вже тут? Ні, ні, зараз кінчаю. Тим часом, прошу, сідайте, pardon, сідай. Утомлена? Надмір праці? Простягнися на хвилинку, тут місця досить. Чи ти подобаєшся мені? Жартуєш, сподіваюся. Так, сьогодні ввечері. Ох нарешті, я вже гадав, що ти не прийдеш. Так, так. Що? Впала сережка? Забудь, знайдемо її пізніше. Щастя моє, алеж того не роби, болить. Та й не важне воно. Ти, ти падло, ти... Я тебе... демоне, ох, як цілуєш! Тут я свою шкуру залишу.

(Шановний пане, прикро нам...)

ПІЗНЯ КАР'ЄРА

Він уже мав п'ятдесятку, коли спостеріг, що хтось за ним слідкував. Із почуттям тривоги прискорив крок. А за ним теж: хтось — швидше. Ішов, ішов, минав країни, континенти, океани, сюди-туди крізь найжахливіші гори. Час від часу оглядався і, здавалося йому, що незнайомиць слідкував за ним.

Вже й так постарівся він! Але далі крокував; на нього дивилися люди, зовсім захоплені. Безперестанно втікаючи, він здійснив такі шалені подвиги — неможливі навіть для двадцятилітнього молодика. Вибирався, повертався, знову вирушав.

Він ще досі — на шляху. Іноді обертається, дивиться, і негайно знову в дорогу. Якби колись він зупинився, відпочив, якби колись він руки опустив, хоч би лиш на однісіньку годину — пропав би.

(Шановний пане, прикро нам...)

ДОКУМЕНТИ ДЛЯ ЗНИЩЕННЯ

Це любовні листи? Похитливі фотографії? Юнацькі поезії? Документи таємних сект? Їх товста в'язка. На сміття повикидати? Спалити? Але де?

Він роздирає їх на дрібненькі кусочки й кидає у ватеркльозет. Пускає воду. На другий день заходить жінка до його бюро, зади-

хана: "То ти кинув... ти, правда?". Він блідне й мовчить. Кволим голосом: "Що?". Вона: "Прийшли робітники, кажуть: треба розвалювати мур, труба забита, кажуть, що...". Він: "Що? Що? Що?". "М'ясом, кажуть, кишками молодої дівчини, порубаної на куски..."

(Шановний пане, прикро нам...)

Вибірка і переклад з італійської Романа Бабовала

НОТАТКА ПЕРЕКЛАДАЧА ПРО АВТОРА:

Діно Будзаті (Dino Buzzati) — один із наймайстерніших італійських прозаїків нашого століття. Народився близько міста Беллюно 16 жовтня 1906 р. Хоч і закінчив успішно студії права (щоб удовольнити батька-юриста), працював журналістом у мілянській *Il Corriere della Sera* (II *Corriere della Sera*) до самої смерті (28. 01. 1972 р.).

Вперше він вступив на літературну сцену 1933 р. романом *Банабо з гір*, але справжню популярність здобув третьою повістю *Татарська пустиня* з 1940 р. (за цієї книжкою кілька років тому вийшов фільм). Його творчість — плідна й багатогранна. Складається здебільшого з романів (між іншими, *Таємниця старого лісу* — 1935, *Великий портрет* — 1960, *Одне кохання* — 1963) і головно збірок коротких оповідань *Семеро вісників* — 1942, *Розвал Баліверни* — 1957, *Шановний пане, прикро нам...* — 1960, *Крамниця містерії* — 1957, *Важкі ночі* — 1971 та численні інші книжки). Писав також театральні п'єси, музичні лібретта та поезію.

Його вроджена стриманість, спонтанне самоізолювання від культурного професіоналізму, його уперта відмова належати до будь-якої школи, групи тощо спричинилися до того, що попри відомість читачам критика за життя не признала вповні його оригінальності та вартости. Але від смерті — зацікавлення його писанням не перестало безупинно зростати.

Структурна своєрідність Будзаті — це безупинні стрибки у неймовірність, яка, однак, ніколи не має характеру чогось самовистачального (як у сюрреалізмі), ані невловного й розпачливо безповоротного (як у Кафки); вона стає своєрідним четвертим виміром, що доповнює значення кожної людської життєвої пригоди. Будзаті не бажає дивувати читача своїми вигадками, він веде його непомітно в саму суть речей. Завжди починає із звичайних щоденних фактів реальности, з якими кожен з нас спокійно живвся, і шляхом метафори, незвичайної уяви, відразу занурюється в їхню глибину, щоб показати нам усі таємні зчеплення, щоб ми відчули їх, як вислів алярму, підозріваючи, що в кожній простій ситуації криються закутки, з першого погляду непомітні, але завжди реальні й повні глибокого значення.

Великі теми його оповідань — це почуття самоти перед широчезністю й неприступністю космосу; чекання чогось, що перервало б, нарешті, те зачарування пересічності, в якій ми полонені; почуття, що доля — все таки вкінці сильніша від нас; кошмар про страх і смерть на тлі буденности, в якій де-не-де проявляються дивні передвісні знаки; але також поштовх до піднесення, до любови, до надії, до повного самозавершення.

Стилістично в нього панують два способи творчости: розповідно-журналістичний і казковий, метафоричний, інколи з домішкою іронії, барокковий. Подеколи вони переплітаються, і то часто — несподівано. Але його стиль — завжди чіткий, короткий, мов ножем перерізаний, прозорий, сугестивний.

Сподіваюся, що ці переклади й сам добір текстів дадуть відчуті українському читачеві розмір духу Будзаті, його складне своєрідне світосприймання.

Роман Бабовал

СУЧАСНІСТЬ

ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО, СУСПІЛЬНЕ ЖИТТЯ

БЕРЕЗЕНЬ 1987

Ч. 3 (311)

РІК ВИДАННЯ ДВАДЦЯТЬ СЬОМИЙ
МЮНХЕН

«SUČASNIST» — MÄRZ 1987
MÜLLERSTR. 33, RGB.,
8000 MÜNCHEN 5